

КРИТИЧКО РАЗМИСЛУВАЊЕ

*Како да научиш да мислиш самостојно и да бидеш сопствена личност,
да не мислиш со туѓа глава!?*

Практика на вештини на расудување и набљудување, за рефлексивно размислување и поставување прашања и за јасно и интелегентно размислување

Широк спектар од спознајни вештини и интелектуални предиспозиции што се потребни за ефективно идентификување, анализирање и вреднување на аргументите и ставовите; откривање и надминување на личните предубедувања и пристрасности; формулирање и презентирање убедливи аргументи – докази како поддршка на заклучоците; донесување разумни, интелегентни одлуки во што да веруваме и како да постапуваме.

Негативна конотација на поимот критичко размислување – негативно критикување

Стандарди на критичко размислување:

- Јасност – пред да евалуираме нечиј аргумент мора да знаеме што ни говори
- Прецизност - Со каков прецизно проблем се соочуваме? Кои се точно алтернативите? Кои се точно предностите и маните?
- Точност - ако имаме погрешна информација, ќе донесеме погрешна одлука
- Релевантност - логичка релевантност со аргументите
- Конзистенција – ако има неконзистентни ставови, верувања, барем едно од нив мора да биде погрешно
- Логичка коректност - Логичното размислување е коректно резонирање - да извлекуваме добро засновани заклучоци од ставовите и верувањата што ги имаме
- Целосност - Критичкото размислување е длабоко, комплетно размислување, наспроти плиткото и површно размислување.
- Непристрасност - Нашето размислување мора да биде фер, отворено, ослободено од пристрасности и предубедувања.

Главните пречки во критичкото размислување

- Недостиг на релевантни информации
- Пристрасност, предрасуди и стереотипи
- Егоцентризам, тесноградост и кусогледост
- Социоцентризам и конформизам
- Посакувано размислување, селективна меморија и самоизмама

АРГУМЕНТ

- За критичкото размислување **аргументот е тврдење поткрепено со докази**
- Аргументите содржат една или повеќе **пемиси** и **заклучок**.
- **Пемисите** се **ставови** на аргументот кои се нудат како **докази** или **причини** зошто треба да прифатиме друг став – **заклучок**.
- **Заклучокот** е став на аргументот кој **пемисите** имаат намера **да го докажат** или **да го поткрепат**.
- **Аргументот е група ставови**, од кои еден или повеќе (**пемиси**) имаат намера да докажат или да потврдат друг **став**.

Примери:

- Никогаш не го удирај своето дете. Денес лекарите се согласуваат дека удирањето на децата ги повредува емоционално и физички, го зголемува нивниот бес и самоомразата и често прави трајна штета на самодовербата и чувството на вредност
- Ниту еден убиец не можел самиот да биде толку прецизен како што се тврди дека бил Ли Харви Освалд во атентатот на Кенеди. Според тоа, Освалд не е единствениот атентатор.
- Ќе го сменам фордот со тојота зашто тојотата помалку троши и е посигурна.

Добар аргумент е оној кој:

- Сите негови премиси се вистинити
- Премисите даваат добри причини да се прифати заклучокот
- Ги задоволува релевантните стандарди на критичкото размислување кои се важни во дадениот контекст.

*Никогаш не треба да веруваме без доволно докази!
Никогаш не треба да веруваме поцврсто од доказите!*

Меѓутоа, не значи дека добар аргумент е:

- да се согласиш со моето мислење
- убедлив аргумент- аргументот што ќе ја убеди публиката да го прифати заклучокот не значи дека истовремено е и добар! Не се сите аргументи наменети да убедат, а лошите аргументи често убедуваат, добрите наидуваат на глув сид.
- добро срочен, добро напишан, добро кажан аргумент. Некои лоши аргументи можат да бидат јасно кажани и напишани, елоквентно, со добра организација, имагинација и сл. Пример, измамнички политички говор може да биде мастерпис на реторички способности, но сепак да биде сериозно плиток од аспект на критичкото размислување.

Побивање на аргумент

Да се побие нечиј аргумент, не значи само да се предизвика или да се критикува, туку аргументот да се уништи, да се покаже дека премисите не обезбедуваат убедливи докази за да се прифати заклучокот.

Постојат **само два начина** да се побие нечиј аргумент:

- ако покажеме дека една или повеќе од нивните критични премиси се погрешни
- да покажеме дека заклучокот не следи од премисата

Има повеќе начини да се демонстрира дека премисата е погрешна или сомнителна:

- Лично искуство - Како нема рисови на Пелистер? Јас лично видов еден.
- Општа култура – познат факт: Германија не ја загуби Втората светска војна (Сите знаат дека Германија ја загуби Втората светска војна.)
- Референтен извор – Кошаркарската топка во Македонија ја донел Французин (Во спортската енциклопедија пишува дека кошаркарската топка во Македонија ја донел Американец.)

- Да докажеш дека премисата е контрадикторна сама по себе – Стојан стана тетка. (Како може Стојан да биде тетка?)
- Да докажеш дека премисата е во конфликт со друга премиса од аргументот. - Тврдиш дека е погрешно да се јадат животни, но истовремено велиш дека е исправно да се јадат риби. Нели се рибите животни?
- Да докажеш дека премисата се потпира на невтемелена претпоставка или стереотип – Како можеш да тврдиш дека Албанците не сакаат да учат македонски?
- Редуцирање до апсурд – Убивањето е погрешно. Ако убивањето е погрешно тогаш не треба да јадеме ниту месо, ниту растенија, и растенијата се живи. Па дури не треба ниту заби да четкаме, зашто убиваме микроорганизми. (аргументот го побиваме со апсурд)
- Побивање со контра пример: Лидери на сите политички партии во Македонија се мажи. Лилјана Поповска, претседателката на ДОМ е жена.

ЛОГИЧКИ ГРЕШКИ

Логичка грешка е аргумент кој содржи грешка во резонирањето. Аргументите се погрешни кога содржат една или повеќе логички грешки.

Грешки на релевантност

- **Личен напад (Ad Hominem)** - кога отфрламе нечиј аргумент или тврдење напаѓајќи ја личноста, а не нејзиното тврдење.

Хју Хефнер, основачот на Плејбој, се спротивставува на цензурата на порнографијата. Но Хефнер е несозреан, самодоволен милионер кој никогаш не ги надраснал своите адолесцентни фантазии од младоста. Неговиот аргумент, значи, е безвреден.

Значи, не е важен аргументот на Хефнер, туку неговата личност. Ова е логички погрешен аргумент. Дури и да е вистина дека Хефнер е лоша личност, тоа не значи дека не е способен да понуди добри аргументи за цензурата. Нападот врз неговата личност е ирелевантен за расправата.

- **Напад на мотивот** - го напаѓа мотивот на личноста што аргументира, а не расправа за вредноста на нејзиниот аргумент или тврдење.

Хирургот Петровски зборува против воведување строги казни за лекарска грешка. Но се разбира дека како хирург тој ќе биде против строги казни за лекарска грешка.

Ова е логичка грешка, зашто и луѓето со мотиви може да понудат добар аргумент.

- **Гледај кој најде да зборува** - отфрлање нечиј аргумент затоа што личноста не го практикува тоа што го проповеда.

Почитувани граѓани, Бранко Црвенковски зборува дека власта недоволно се бори против организираниот криминал. Но, само да го потсетиме како тој се бореше против „октоподот“ кој самиот го прогласи по аферата „ТАТ“.

Ова резонирање е погрешно. Аргументите се добри или лоши не поради тоа кој ги нуди, туку дали се суштински силни или слаби. Не може да се отфрлат само поради тоа што тој што ги нуди, самиот не ги практикува.

- **Две лоши работи не прават арно.**

Зошто ме казнувате мене, господине полицаец? Видовте ли дека сите коли пред мене поминаа на црвено!

Сите вака сме се правдале. Но ваквите оправдувања никогаш не можат да ги оправдаат нашите лоши потези.

- **Втерување страв (закана)** - кога оној што аргументира се заканува на другиот, ако овој не го прифати неговиот став, тврдење, а неговата закана не е релевантна за вистината на заклучокот.

Пратеник: Законите што ги носите се лоши. Ќе видите како за ова народот ќе ве казни на следните избори.

Заклучокот не е релевантен со тврдењето.

- **Сожалување, барање милост** - кога оној што аргументира несоодветно сака да предизвика сожалување или сочувство од другите

Малиот е малку трмав, слабо трча, не ја води топката како што треба, ама ве молам, професоре, ставете го во тимот. Ако син ми не игра за училиштето, ќе го земе тоа ептен при срце, ќе плаче секој ден и ќе ја изгуби годината.

Но, не е логичка грешка кога емотивниот повик е релевантен на целите.

Тренер на играчите: Дечки ова е најважниот натпревар на сезоната. За ова тренираме цела година. Сите сметаат на вас. И клубот, и вашите блиски и цела публика. Направете не горди. Играјте!

- **Кај сите Турци и Асан** – сите сакаме да бидеме сакани, да ни се восхитуваат, да бидеме ценети и прифатени од другите. Овој аргумент игра на личната желба за популарност, или вреднување.

Мора да има вистина во астрологијата. Милиони луѓе не може да не се во право.

Ако нешто е популарно не значи дека е вистинито или добро.

- **Плашило (Straw Man)** – кога оној што аргументира го искривува, го менува тврдењето на другиот за полесно да го нападне (вообичаена за политиката)

Пратеникот Петковски вели да сме расправале на седница на парламентот, макар и на затворена седница, како течат преговорите со Атина за спорот за името пред НАТО самитот во Чикаго и дали на маса има некаков предлог. Ако тоа го направиме, г-не Петковски, ако сите не видат како се расправаме, ќе им дадеме аргументи на нашите противници, на Грците, дека меѓу нас има несогласувања за тие полесно да дојдат до посакуваното решение.

Петковски бара расправа на затворена седница, а не на отворена

- **Црвена харинга** - кога оној што аргументира се обидува да го одвлече вниманието на публиката со покренување нерелавантно прашање, а потоа тврди дека оригиналното прашање било ефектно решено.

Не обвинуваат почитувани граѓани дека сме трошеле многу средства од буџетот на споменици. Но сакам да ве потсетам дека оваа влада за првпат во историјата на Македонија даде 50 милиони евра за медицинска опрема за болниците!

Овде прашањето е дали власта троши многу пари на споменици, а не дали дала 50 млн. евра на медицинска опрема.

Грешки на недоволни докази

- **Несоодветно повикување на авторитет** - кога оној што аргументира цитира сведок или авторитет, за кој има добра причина да се верува дека не е автентичен, релевантен, доверлив, пристрасен, прецизен
- **Аргумент од незнаење** - кога немаме докази за или против некое тврдење, најдобро е да не донесуваме суд, да признаеме дека не знаеме.
- **Лажна алтернатива** - се случува кога оној што аргументира дава лажен избор. Ова често се употребува во политиката.

Или ќе гласаме за СДСМ, или ќе ја изгубиме државата. Се разбира, ние не сакаме да ја изгубиме државата. Значи, треба да гласаме за СДСМ.

Ако пак го избереме Никола Груевски, економијата ќе пропадне. Се разбира, не сакаме да пропадне економијата. Значи, не треба да го избереме Никола Груевски.

- **Непристојно прашање – прашање кое содржи нефер или невтемелена претпоставка.**

Господине претседателе, моето прашање е исто така упатено до министерот Ставрески. Би сакала да му кажам дека неговите политики се директно одговорни за тоа дека секој Македонец за неколку години ќе мора да издвојува по 1.000 евра годишно за да ги врати парите со кои сега министерот не задолжува. Уште колку долго има намера министерот да ги товари Македонците со долгови и да ја уништува иднината на младите? До кога ќе биде тврдоглав и арогантен и до кога ќе се оглушува на барањето да ја промени својата погубна политика?

Прво, дали Ставрески е лично одговорен за задолжвањето на Македонија?

Второ, дали Македонците од својот џеб навистина ќе плаќаат по 1000 евра годишно за да ги вратат долговите.

Трето, дали поради неговата тврдоглавост или ароганција не се менуваат политиките на задолжување.

- **Сомнителна причина** - Кога оној што аргументира без особени докази вели дека нешто е предизвикано од нешто друго.

Кражбите се намалени оваа година во однос на лани, соопшти МВР. Очигледно повисоките казни воведени лани си го направија своето.

- **Хести генерализација** - кога влечеме генерален заклучок од примерок што е премногу мал или пристрасен.

Дали најголемиот број Американци веруваат во Бог. За да откриеме, прашавме повеќе од 10.000 научници на колеџите и универзитетите низ цела Америка. Помалку од 40 отсто рекоа дека веруваат во Бог. Заклучокот е очигледен: Мнозинството Американци веќе не веруваат во Бог.

Генерализација од пристрасен примерок

- **Од мува – слон аргумент** - кога без докази тврдиме дека одредена бенигна постапка ќе не доведе до катастрофални последици.

Опозицијата, почитувани пратеници предлага на стечајните работници да им дадеме по 100 евра месечно од буџетот до нивното пензионирање. Ако го направиме тоа потоа ќе треба по 100 евра од буџетот да им дадеме на сите оние работници што останале без работа не по нивна вина, поради затворање на фирмите, а нив ги има десетици илјади. Тоа сигурно ќе предизвика да мораме да им дадеме по 100 евра месечно и на сите други невработени Македонци, зашто и тие не се виновни зашто се невработени, а нив ги има над 350.000. Ќе бара ли некој работа во оваа држава ако има загарантиран приход од државата?

- **Слаба аналогија – баби и жаби** - често слушаме – не мешај баби и жаби, кога оној што аргументира споредувајќи две неспоредливи работи.

Зошто мора сите граѓани да плаќаат ТВ претплата, кога не гледаат МТВ. Тоа е како да плаќаш данок за цигари, а да не пушиш.

1. Плаќањето ТВ такса, и покрај тоа што не гледаш МТВ, го помага јавниот сервис, а јавниот сервис има општ бенефит за граѓаните, остварува едукативна улога која комерцијалните ТВ ја немаат.
2. Плаќањето данок на цигари, ако не пушиш, помага активност која е штетна и создава зависност. Фер е само оние што пушат да плаќаат данок за цигари зашто пушачите наметнуваат економски и здравствени трошоци на другиот дел од општеството, повисоко здравствено осигурување, здравствени трошоци, ризици, загадување на околината.

И Н С Т И Т У Т

ЗА КОМУНИКАЦИСКИ СТУДИИ